

Kovács Katalin

Budapesti Corvinus Egyetem

katalin.kovacs@uni-corvinus.hu

A TANTÁRGYKÖZI OKTATÁS LEHETŐSÉGEI ÉS GYAKORLATA A GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS IKT ESZKÖZZEL VALÓ TÁMOGATÁSA KAPCSÁN

Bevezetés

Az utóbbi években számos kritika fogalmazódott meg az iskolákkal és az oktatási rendszerrel szemben arra vonatkozóan, hogy az iskola elzárt világa nincsen kapcsolatban a valós, mindennapi élettel és mintegy elefántcsont toronyként őrzi és közvetíti azt az akadémikus tudást, amely nagyon messze áll a mai kor gyermekétől és a hétköznapi élettől.

A hagyományos merev tantárgyi struktúrába nehezen emelhetőek bele azok az ismeretek, amelyek több tudományterület együttműködésére alapozva vetnek fel problémákat, illetve kérdéseket.

Az interdiszciplináris megközelítés igénye amellett, hogy lehetővé teszi a korábban megszerzett tudás elévülését és újraépülését, hozzájárul a különböző műveltségterületek, tantárgyak közötti kapcsolatok újraértelmezéséhez, valamint olyan új tanulásszervezési eljárások, módszerek alkalmazásához, amelyek a problémamegoldást állítják a középpontba.

A vizsgálatunk középpontjában álló tantárgyközi megközelítés lényege, hogy a tanterv tervezése során a tantárgyak, tudományterületek tartalmi azonosságai és kapcsolódási pontjai köré szervezve bizonyos tananyagrészeket részben egységes vagy interdiszciplináris személettel tanítanak.

A gazdasági és pénzügyi ismeretek – mint a Nemzeti alaptantervben önállóan megjelenő fejlesztési terület – tanulmányozásával arra voltunk kíváncsiak, hogy a szabályozók szintjén hogyan érvényesül az interdiszciplináris megközelítés elmélete, illetve az milyen tanulásszervezési eljárások alkalmazását generálja a gyakorlatban.

A vizsgálat háttere

A köznevelési rendszerben megszületett tartalmi szabályozók vizsgálata a tudatos pénzügyi nevelés fejlesztési program háttérvizsgálataként valósult meg. A fejlesztési program célja egy olyan komplex interaktív oktatási segédanyag létrehozása volt, amely tantárgyaktól függetlenül támogatja a tanulókat a fogyasztói szocializációt segítő gazdasági és pénzügyi tudással kapcsolatos ismeretek elsajátításában. A projekt keretében három korcsoportra (1–4.; 5–8, illetve 9–12. osztály) fejlesztett elektronikus tananyagok alkalmasak a gyakorlatorientált, a felfedezésekre, a problémahelyzetekre épülő tanítási-tanulási gyakorlat megvalósítására, ezeken keresztül a mindennapokban

tapasztalható pénzügyi-gazdasági jelenségek és a tananyag élményszerű összekapcsolására, a motiváció megteremtésére és fenntartására.

Ehhez a fejlesztéshez készült el kiindulásként a Nemzeti alaptanterv (Nat, 2012) és a kiadott kerettantervek gazdasági és pénzügyi neveléssel, mint fejlesztési területtel kapcsolatos előírásainak, elvárásainak különös tekintettel a képzési szintekre és típusokra vonatkozó dokumentumelemzése.¹

A gazdasági és pénzügyi ismeretek megjelenése a Nemzeti alaptantervben

A 2012-ben elfogadott Nemzeti alaptantervben önálló fejlesztési területként, nevelési célként jelenik meg a gazdasági és pénzügyi nevelés tizenkét² meghatározott fejlesztési terület egyikeként az alábbi meghatározással: „A felnövekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világgazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról. Cél, hogy a tanulók ismerjék fel saját felelősségüket az értékteremtő munka, a javakkal való ésszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás területén. Tudják mérlegelni döntéseik közvetlen és közvetett következményeit és kockázatát. Lássák világosan rövid és hosszú távú céljaik, valamint az erőforrások kapcsolatát, az egyéni és közösségi érdekek összefüggését, egymásrataltságát. Ennek érdekében a köznevelési intézmény biztosítja a pénzügyi rendszer alapismereteire vonatkozó pénzügyi szabályok, a banki tranzakciókkal kapcsolatos minimális ismeretek és a fogyasztóvédelmi jogok tanítását.” (Nat, 2012).

A Nat, – valamennyi fejlesztési területhez hasonlóan, a gazdasági és pénzügyi nevelésre vonatkozóan is, – előírja, hogy fejlesztési területként amellet, hogy beépül az egyes műveltségi területek, illetve tantárgyak fejlesztési követelményeibe, tartalmaiba; tantárgyak részterületeivé válhat, vagy önálló tantárgyként jelenhetnek meg az iskola helyi tanterve szerint. Alsó tagozaton tematizálja a tanítói munkát, a felsőbb évfolyamokon pedig elsősorban az osztályfőnöki órák témaköreit; illetve témákat, fejlesztési helyzeteket körvonalaz a nem tanórai keretek között folyó, egyéb iskolai foglalkozások, programok számára.

A fejlesztési területeket elemezve megállapíthatjuk, hogy az önállóan megjelenő gazdasági és pénzügyi nevelés fejlesztési terület mellett, további fejlesztési területekhez is számos, a gazdasági és pénzügyi fejlesztés céljaihoz kapcsolódó témakör, fejlesztési cél jelenik meg. Például az erkölcsi nevelés kapcsán a munka megbecsülése, a mértéktartás, a korrupció elleni fellépés, vagy a fenntarthatóság, környezettudatosság kapcsán az erőforrások tudatos, takarékos és felelősségteljes használata.

¹ A kutatás teljes tanulmánya: Bodnár, É.; Sass, J. 2013. A köznevelési rendszerben megszületett tartalmi szabályozók vizsgálata a gazdasági, pénzügyi ismeretekkel kapcsolatos jogszabályi előírások elemzése, összehasonlítása a Nemzeti alaptantervben és a kiadott kerettantervekben. Elemző tanulmány, Gépikód Zrt részére

² A Natban meghatározott 12 fejlesztési terület: erkölcsi nevelés; nemzeti öntudat, hazafias nevelés; állampolgárságra, demokráciára nevelés; az önismeret és a társas kultúra fejlesztése; a családi életre nevelés; a testi és lelki egészségre nevelés; felelősségvállalás másokért, önkéntesség; fenntarthatóság, környezettudatosság; pályaaorientáció; gazdasági és pénzügyi nevelés; médiatudatosságra nevelés; a tanulás tanítása.

A Nat 10 műveltségi terület³ és ezeken belül az alapelveket, célokat; valamint fejlesztési feladatokat határoz meg. Az egyes fejlesztési feladatokhoz a képzési szakaszokhoz tartozó specifikus képzési feladatokat azok egymásra épülését is jelzi. A gazdasági és pénzügyi nevelés fejlesztési terület tartalmai, céljai feladatai döntően az alábbi műveltségi területeken jelennek meg a Nat-ban: Ember és társadalom; Ember és természet; Földünk – környezetünk; Művészetek; Életvitel és gyakorlat.

A fenti felsorolásból láthatjuk, hogy a matematika és a magyar nyelv és irodalom műveltségterületen közvetlenül nem jelenik meg a gazdasági és pénzügyi nevelés, ugyanakkor közvetlen kapcsolódási pontok azonosíthatóak ezekkel a műveltségterületekkel.

A gazdasági és pénzügyi ismeretek és a kerettantervek

A fejlesztési területek kapcsán megfogalmazott célok, feladatok és tartalmak a képzés szakasz sajátágától függően, oktatási szakaszra, iskolatípusra lebontva kerettantervek formájában rögzíti a nevelési és oktatási célokat, a tantárgyi rendszert; a tantárgyak témaköreit, tartalmát, követelményeit; a tantárgyközi tudás- és készségterületek fejlesztési feladatait és a követelmények időkeretét.

A fentieknek megfelelően áttekintettük, hogy az oktatási szakaszok, illetve az egyes képzési típusok szerint, hogyan jelennek meg a gazdasági és pénzügyi nevelés műveltségi területhez kapcsolódó fejlesztési követelmények.

A gazdasági és pénzügyi ismeretek alapfokú oktatáshoz kapcsolódó kerettantervekben való megjelenítését az alábbi táblázat szemlélteti.

1. táblázat: Kimutatás az alapfokú oktatáshoz kapcsolódó kerettantervekben megjelenő gazdasági és pénzügyi ismeretekről tantárgyanként

Tantárgyak	Kerettanterv	
	alsó tagozat (1-4. évfolyam)	felső tagozat (5-8. évfolyam)
Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek		+
Földrajz/Természetismeret		+ (7-8. évfolyam)
Technika, életvitel és gyakorlat	+	+
Informatika	+	+

A táblázatból láthatjuk, hogy az alapfokú oktatásban alsó tagozaton két tantárgyhoz kapcsolódva jelenik meg a kerettantervi szabályozásban a gazdasági és pénzügyi ismeretekhez kapcsolódóan követelmény. A technika, életvitel és gyakorlat, valamint az informatika tárgyakban.

³ A 10 műveltségi terület: Magyar nyelv és irodalom, Idegen nyelvek, Matematika, Ember és társadalom, Ember és természet, Földünk – környezetünk, Művészetek, Informatika, Életvitel és gyakorlat, Testnevelés és sport

Felső tagozaton további két tantárggyal egészül ki az elsajátítható ismeretek köre, a történelem és állampolgári ismeretek tantárggyal, valamint a természetismerettel, illetve 7–8. évfolyamon a földrajzzal.

Ha a konkrét elsajátítandó ismereteket is megvizsgáljuk, még árnyaltabb lesz a kép.

2. táblázat: Kimutatás az alapfokú oktatáshoz kapcsolódó kerettantervekben megjelenő gazdasági és pénzügyi ismeretekről

Tantárgy	1-2 évfolyam	3-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam
Technika életvitel és gyakorlat	Pénzügyi és gazdasági ismeretek alapozása	Takarékosság alapanyaggal, energiával, idővel, pénzzel, fogyasztási cikkekkel; Bevételek, kiadások. Zsebpénz kezelése, beosztása (2 óra)	Előkészítés	Háztartás és a közszolgáltatások Továbbtanulás, munkák, szakmák, megélhetés, munkakörnyezetek megismerése
Informatika	-	E-szolgáltatások szerepe és használata (4 óra)	E-szolgáltatások szerepe és használata (4 óra)	E-szolgáltatások szerepe és használata (6 óra)
Társadalmi és állampolgári ismeretek				Pénzügyi és gazdasági kultúra (5 óra) Háztartás és családi gazdálkodás (5 óra) A média társadalmi szerepe, használata – Reklám és hír a hagyományos és az új médiában (2 óra)
Földrajz				Gazdasági alapismeretek Európa általános földrajza Magyarország társadalomföldrajza

A táblázatból láthatjuk, hogy egyes tantárgyak esetén a gazdasági és pénzügyi ismeretek ugyanazt a témakört érintik az adott korosztály életkori sajátosságainak megfelelő tartalommal. Erre példa az informatika tantárgy, ahol valamennyi érintett évfolyamon az e-szolgáltatások szerepéhez és használatához kapcsolódó ismeretek kerülnek átadásra.

Ugyanakkor, míg negyedik évfolyamon négy óra időkeretben „a gyerekeknek szóló legelterjedtebb elektronikus szolgáltatások megismerése, valamint az életkori

sajátosságoknak megfelelő internetes oldalak látogatása, tapasztalatszerzés” a fő elsajátítandó ismeret, 5–6. évfolyamon a fentiek kiegészülnek a globális információs társadalom jellemzőinek tanulmányozásával, illetve az elektronikus szolgáltatások hétköznapi életben betöltött szerepének és használatának ismereteivel.

7–8 évfolyamon pedig – a középfokú oktatás előkészítése kapcsán – az e-szolgáltatások célirányos megismerése; funkcióinak, működésének megismerése mellett bekerül az elsajátítandó ismeretek közé az elektronikus szolgáltatások igénybevétele, használata, lemondása is.

Az informatika mellett meg kell említenünk „Az ember és társadalom” műveltségi terület felső tagozat kerettantervéhez kapcsolódóan a történelem és állampolgári ismeretek tantárgyat, ahol az 5–6. évfolyamon nem jelenik meg a gazdasági és pénzügyi nevelés témaköre, csak a történelmi korszakokhoz kapcsolódóan bizonyos kulcsfogalmak tárgyalása során pl. kulcsfogalmakban gazdaság, termelés, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó. (Bodnár, Sass 2013).

A középfokú oktatás kerettantervi szabályozásánál külön vizsgáltuk a gimnáziumi és a szakközépiskolai, valamint a szakiskolai előírásokat.

A gimnáziumi kerettantervekben az alábbiak szerint jelenik meg a gazdasági és pénzügyi ismeretekhez kapcsolódó előírás a különböző képzési típusoknál.

3. táblázat: Kimutatás a gimnáziumi oktatáshoz kapcsolódó kerettantervekben megjelenő gazdasági és pénzügyi ismeretekről

Tantárgyak	Gimnázium		
	9–12. évf.	7–12 évf.	5–12. évf.
Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek	+	+	+
Földrajz/Természetismeret	+	+	+
Technika, életvitel és gyakorlat	+	+	+
Művészetek- Mozgókép kultúra és médiaismeret	+	+	+
Társadalmi állampolgári és gazdasági ismeretek	+	+ Szabadon választható (11–12-évfolyam)	+
	Emelt szintű (11–12-évfolyam)		5–6. évfolyam, valamint Szabadon választható (11–12-évfolyam)
Informatika	+	+	+

A különböző típusú gimnáziumi kerettantervek tematikus egységeinek tartalma megegyezik az életkornak megfelelően eltérő képzési típusú kerettantervekben tárgyaltakkal.

A gimnáziumi képzést vizsgálva ki kell emelnünk a 11–12. évfolyamon választható emelt szintű társadalmi, állampolgári és gazdasági ismereteket, mely két tematikus egységgel támogatja a vizsgált területet: A gazdasági és pénzügyi ismeretek tematikai egység 8 óra időkeretben tárgyalja az ismeretkört az alábbi témákkal: az állam gazdasági szerepvállalása; vállalkozások és vállalkozók; a pénzpiac működése; munkaadók és munkavállalók. Míg a jelenismeret tematikai egység 7 óra teljes időkeretén belül a

gazdasági és társadalmi világrend az ezredforduló után; az életmód átalakulása; és a felelősség a jövőért tématerületeken jelennek meg gazdasági és pénzügyi ismeretek.

A gimnáziumi képzések mellett vizsgáltuk a szakközépiskolai és a szakiskolai kerettantervekben megjelenő pénzügyi és gazdasági ismeretekhez kapcsolódó követelményeket.

4. táblázat: Kimutatás a szakközépiskolai és szakiskolai képzéshez kapcsolódó kerettantervekben megjelenő gazdasági és pénzügyi ismeretekről tantárgyanként

Tantárgy	Szakközépiskola	Szakiskola
Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek	+	+ Társadalomismeret
Földrajz/Természetismeret	+	+
Művészetek- Mozgókép kultúra és médiaismeret	+	
Informatika	+	

A szakközépiskolai kerettantervben a történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek, a földrajz, valamint a művészetek- Mozgókép kultúra és médiaismeret tantárgyhoz és az informatika tantárgyakhoz kapcsolódóan jelenik meg a gazdasági és pénzügyi ismeretek.

Míg a szakiskolai képzés esetén egy jóval szűkebb tantárgyi struktúrához kapcsolódva a társadalomismeret, valamint a földrajz tárgyakhoz kapcsolható a vizsgált terület.

A szakközépiskolai képzés esetében a tematikai egységek legtöbbször esetben megegyeznek a gimnáziumi tartalmakkal, eltérés a megadott óraszámokban van, illetve néhol kevesebb a kapcsolódó tartalom.

Legnagyobb különbséget abban láthatjuk a szakközépiskolai és szakiskolai képzés keretében, hogy a technika, életvitel és gyakorlat tárgy mind a szakközépiskolai, mind pedig a szakiskolai oktatásban nem szerepel a kötelező tárgyak között.

Összegzés, következtetések

A tudatos pénzügyi nevelés fejlesztési program keretében folytatott előzetes vizsgálatunk bebizonyította, hogy a gazdasági és pénzügyi ismeretek fejlesztési terület tantervi szabályozókban történő megjelenítése nem mutat túl a hagyományos tantárgyi megközelítésen. Annak ellenére, hogy önálló fejlesztési területként jelenik meg a gazdasági és pénzügyi nevelés a Nemzeti alaptantervben, és a gazdasági és pénzügyi nevelés ismeretkör alkalmas lenne az interdiszciplináris megközelítésre, sem a Nat, sem pedig a vizsgált kerettantervek nem biztosítanak elegendő mozgásteret az intézményeknek és a pedagógusoknak arra, hogy valóban tantárgyakon átívelő módon támogassák a diákokat az ismeretek elsajátításában. Azzal, hogy a Nat kimondja, hogy a fejlesztési területek alsó tagozaton tematizálják a tanítói munkát, a felsőbb évfolyamokon pedig elsősorban az osztályfőnöki órák témaköreit; illetve témákat, fejlesztési helyzeteket körvonalaznak a nem tanórai keretek között folyó, egyéb iskolai

foglalkozások, programok számára, egy rendkívül fontos terület marad periférián az oktatásban és az ismeretek elsajátításában a tantárgyközi megközelítés szempontjából.

A pénzügyi és gazdasági ismeretek kapcsán emiatt is felértékelődnek azok a kezdeményezések, melyek a különböző pénzügyi szereplők felől érkeznek és a pénzügyi tudatosság erősítését célozzák a különböző korosztályokban.⁴

Az iskolai gyakorlatra levetítve azok a kezdeményezések lehetnek sikeresek a tantárgyközi megközelítés szempontjából, amelyek lehetővé teszik az összefüggő tananyagtartalmak órarendi tömbösítését, egy adott téma közös tanítását a különböző tantárgyakat tanító tanárok együttműködésével, projektek közös kidolgozását, ahol nemcsak a diákoktól várják el az együttműködést egy –egy projekthét, vagy tematikus hét keretében, hanem maguk a tanárok is együttműködnek egy-egy osztály tanítása során. Ennek az újfajta tanulásszervezésnek kiváló csatornája lehet –függetlenül a tananyagtartalomtól- az IKT val támogatott tanulásszervezés megvalósítása, mely amellelt, hogy virtuális közösséget teremt, kiválóan alkalmas a gyakorlati élet és az iskola világának összekapcsolására.

Irodalomjegyzék

- Bodnár, É.; Sass, J. 2013. *A köznevelési rendszerben megszületett tartalmi szabályozók vizsgálata a gazdasági, pénzügyi ismeretekkel kapcsolatos jogszabályi előírások elemzése, összehasonlítása a Nemzeti alaptantervben és a kiadott kerettantervekben.* Elemző tanulmány, Gépikód Zrt részére
- Köpeczi-Bócz, T. 2014. *Az adaptív e-tanulás jelentősége az öngondoskodás fejlesztésében.* Budapest, Oktatásinformatika tanulmánykötet.
- 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelet *A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról*

⁴ A Magyarországon megvalósult fogyasztói szocializációt segítő gyakorlatokról bővebben: Köpeczi-Bócz, T. 2014. *Az adaptív e-tanulás jelentősége az öngondoskodás fejlesztésében.* Budapest, Oktatásinformatika tanulmánykötet.